

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

НАУКОВИЙ ВІСНИК УЖГОРОДСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Серія

ПРАВО

Випуск 7

Ужгород – 2007

ЗМІСТ

Розділ I. Теорія та історія держави і права

15

<i>Бариська Я. О.</i> Змішана форма республіки: теоретичний і порівняльно-правовий аспект	15
<i>Дзейко Ж. О.</i> Роль законодавчої техніки у механізмі реалізації норм права	20
<i>Мазурок І. О.</i> Типи державних режимів та їх класифікація	26
<i>Пархоменко Н.М.</i> Класифікація юридичних джерел права	31
<i>Переш І. Є.</i> Особливості діяльності Конституційного суду Словачкої республіки в період політичного протистояння основних гілок влади (1993-1997 рр.)	37
<i>Шульгін В. В.</i> Теоретичні та практичні проблеми планування та реалізації військового законодавства України	42
<i>Турянця В.В.,</i> Виконання Україною рішень та впровадження практики Європейського суду з прав людини: теорія та реальність практики	47
<i>Тимчак В.В.</i> Формування органів міліції на Закарпатті в 1944-1946 роках: історико-правовий аспект	53
<i>Волошин Ю.А.</i> Процессы межгосударственной интеграции и проблемы унификации и систематизации права в европейском правовом порядке	56
<i>Вовк О.Й.</i> Становлення законодавчої техніки в нормотворчості Великого князівства Литовського кінець XIV – початок XVI ст.	63
<i>Ленгер Я.І.</i> Розвиток правової системи України в умовах правової реформи	68

Розділ II. Конституційне право та процес

72

<i>Бисага Ю.М., Белов Д.М.</i> Особливості конституційного процесу в Україні	72
<i>Савчин М.В.</i> Основи вільного демократичного ладу України: принцип верховенства права, демократія та свобода політичної діяльності	77
<i>Алмаші І.М.</i> Реалізація культурних прав національних меншин в Україні	83
<i>Чистоколяний Я. В.</i> Конституційні та законодавчі форми безпосередньої демократії в Україні: перспективи розвитку	89
<i>Федоренко В.Л.</i> Природне і позитивне право як складові системи конституційного права України	93

ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ СЛОВАЦЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ В ПЕРІОД ПОЛІТИЧНОГО ПРОТИСТОЯННЯ ОСНОВНИХ ГІЛОК ВЛАДИ (1993-1997 рр.)

Переш Іван Євгенійович,
кандидат юридичних наук, доцент
кафедри теорії та історії держави і права
Ужгородського національного університету

Державні перетворення, які відбулися з проголошенням незалежної Словацької Республіки, згодом привели до гострих протиріч основних гілок влади, що негативно відбилося на процесі демократизації політичного життя країни. У такій ситуації Конституційний Суд став органом стабілізації політичного життя у країні та основним арбітром у вирішенні суперечностей між державними органами, а його рішення багато в чому сприяли побудові механізму стримування та противаг основних гілок влади. Тому, розглядаючи практичне питання діяльності органу конституційної юрисдикції Словаччини, слід розглянути найактуальніші справи, пов'язані з конфліктами гілок влади, які вирішувалися органом конституційної юрисдикції та спорами у галузі прав людини.

З моменту заснування Конституційного Суду у 1993 році і до середини 1994 року його діяльність обмежувалася розглядом лише декількох справ, пов'язаних з вирішенням внутрішніх конфліктів між державними органами, тлумаченням конституційних положень та перевіркою конституційності декількох нормативних актів. Але, починаючи з 1994 року, коли після виборів до Парламенту у Національній Раді була утворена сильна і дисциплінована більшість, яку представляли в основному три політичні сили: Рух за демократичну Словаччину (РЗДС), Об'єднання робітників Словаччини (ОРС) та Словацька національна партія (СНП) – роль органу конституційного правосуддя у політичному та правовому житті країни надзвичайно зросла.

Це пов'язано з тим, що в листопаді 1994 року на установчому засіданні Парламенту відбулася радикальна зміна політичної ситуації у країні, в ході якої, сформована парламентська більшість, якій належало 83 місця, змогла перебудувати парламентську демократію у Словаччині шляхом зміни регламенту. Опозиція таким чином була позбавлена можливості брати участь в управлінні державою, оскільки не могла перешкодити прийняттю навіть звичайних законів, які подавалися Урядом [1, с. 26-37].

Ситуація ще більше загострилася після того, як РЗДС, яка контролювала у парламенті більшість місць і була очолювана прем'єр-міністром Володимиром Меч'яром, встановила сувору дис-

ципліну серед своїх депутатів. Цим вона домоглася того, що Уряд отримав контроль над Парламентом і шляхом внесення змін у ряд законів зміг розширити свою владу.

Такі події не могли не відбитися на політико-правовій ситуації у країні і призвели до конфліктів, які виникли між Урядом, Президентом, Національною Радою, правлячою коаліцією та опозицією, яку представляли Партія демократичних лівих (ПДЛ), Християнський демократичний рух (ХДР), Угорська коаліція та Демократичний союз (ДС).

Початком конфлікту між главою держави та прем'єр-міністром послужило те, що перший словацький Президент Міхал Ковач після виборів Президента спробував зайняти більш незалежну позицію, ніж ту, яку від нього чекав лідер РЗДС Володимир Меч'яр, і став сприяти опозиції, на що у відповідь у 1993 році прем'єр-міністр Меч'яр почав знімати з посад послів і міністрів, що йому суперечили. Президент Ковач подав клопотання в Конституційний Суд із проханням визначити, кому належить право звільняти міністрів: чи Президенту, чи прем'єр-міністру, оскільки у Конституції не міститься спеціальних норм, які визначають порядок призначення і звільнення окремих міністрів.

У прийнятому рішенні [2, с. 29-32] Конституційний Суд зазначив, що відповідно до ст. 111 Конституції тільки Президенту належить право призначати та звільняти міністрів і прирівняних до них посадових осіб, тоді як прем'єр-міністр відповідно до п. 4 статті 116 основного закону може вносити Президенту пропозиції про відкликання і призначення членів Уряду. У судовому рішенні з посиланням на п. 1 ст. 102 Конституції також вказувалося, що Президент має право головувати на засіданнях Уряду, вимагати звіту Уряду та його окремих членів, що зміцнило президентську владу, але привело до розростання існуючого посадового та особистого конфлікту між Президентом і прем'єр-міністром.

Починаючи з 1995 року, прем'єр-міністр Меч'яр В. відкрито використовував парламентську більшість своїх партій для того, щоб дискредитувати Президента Міхала Ковача, обмежити його владу і, як наслідок, позбавити його президентської посади.

Так, у квітні 1995 року Парламент прийняв поправку до закону про Словацьку розвідувальну службу (СРС), відповідно до якої Президент втратив своє право призначати і відкликати керівника СРС. У липні того ж року парламент схвалив поданий Урядом законопроект, відповідно до якого право призначати Керівника генеральського корпусу Словацької армії переходило від Президента до Уряду. Раніше ця кандидатура висувалася міністром оборони і схвалювалася Президентом.

Обидва закони були оскаржені главою держави в Конституційний Суд, який у листопаді 1996 року ухвалив рішення [3, s. 10], відповідно до якого перша поправка визнавалася такою, що знаходиться у відповідності з Конституцією, а друга була визнана неконституційною. Таке рішення наштотувало громадськості на думку, що Суд не є незалежним, оскільки, відповідно до пункту «g» статті 102, Президент має право призначати і знімати «головних офіцерів національних військ і вищих посадових осіб, зазначених у законі», а відповідно до закону про «конфлікт інтересів», директор СРС є вищою посадовою особою, тоді як керівник генеральського корпусу таким не є [1, с. 26-37].

Ще одна спроба послабити президентську владу відбулася у листопаді 1995 року, коли Парламент прийняв поправку до закону «Про референдум», яка встановлювала, що право перевіряти підписні листи переходило до Національної Ради. Але 2 травня 1996 року за поданням глави держави Конституційний Суд скасував запропоновану РЗДС поправку [4, s. 1066] закону «Про референдум», посилаючись на статтю 95 та пункт «m» статті 102 Конституції, де вказується, що референдум оголошується Президентом і, відповідно, перевіркою підписних листів займається його адміністрація.

У березні 1998 року, побоюючись після закінчення повноважень глави держави можливості зміцнення влади прем'єр-міністра, опозиція спробувала організувати референдум про введення прямих виборів Президента і збрала більше п'ятисот двадцяти однієї тисячі підписів. Референдум був призначений Президентом на 23-24 травня 1997 року.

Як наслідок такого рішення, у квітні 1997 року Уряд подав у Конституційний Суд запит про тлумачення частини 2 статті 93 Конституції (референдум може бути проведений для вирішення інших важливих питань державного значення) та можливість проведення референдуму з метою перешкодити ініціативі опозиції. У свою чергу, Президент теж звернувся в Суд із проханням визначити, чи вправі Уряд займатися організацією референдуму.

Розглянувши обидва подання, суд відхилив їх. У першому випадку підставою служило те, що Уряд не вправі проводити референдум, на це уповноважений тільки Президент і Міністерство вну-

трішніх справ [5, s. 233-237], а в другому – те, що Президент звернувся в Суд не як глава держави, а як приватна особа [6, s. 475-478].

Але 7 травня у Суд був спрямований і третій запит, зроблений групою депутатів від РЗДС, які посилалися на те, що можливість зміни основного закону шляхом референдуму в Конституції прямо не передбачена, і тому вимагали зняти питання про введення прямих виборів Президента з референдуму.

20 травня 1997 року Суд виніс рішення [7, s. 164], що референдум про прямих президентські вибори є законним і що зміни в Конституцію можуть вноситися і шляхом референдуму, оскільки джерелом державної влади є громадяни країни, і вони мають право на пряму законотворчість, у тому числі і на зміну Конституції. Суд вказав, що для одержання повної законної конституційної сили прийнята на референдумі поправка до Конституції повинна бути підтверджена Національною Радою більшістю у три п'ятих голосів (ч. 3 ст. 84). Отже, результат будь-якого референдуму після зміни Конституції є лише «зобов'язуючою» рекомендацією для Парламенту.

Проігнорувавши рішення Конституційного Суду Уряд вирішив зняти питання про прямих президентські вибори і залишив у бюлетені тільки три питання: про членство в НАТО, про розміщення на території Словаччини атомної зброї і про розміщення військових баз НАТО.

Але більшість громадян, одержавши бюлетень тільки з трьома питаннями, просто відмовилася голосувати. У підсумку референдум був зірваний через плутанину з бюлетенями для голосування, а 26 травня Центральна комісія з референдуму офіційно оголосила Парламенту, що референдум є недійсним з тієї причини, що на нього повинні були бути винесені всі чотири питання.

Проблема проведення референдуму знову виникла в 1998 році, коли 9 січня Конституційний Суд виніс рішення, що петиція про проведення референдуму по прямих виборах Президента зберігає силу [8, s. 318-336; s. 337-349], а його проведення було призначено на 19 квітня.

Але у березні референдум був відмінений після того, як прем'єр-міністр Меч'яр прийняв на себе виконання частини президентських повноважень. Таке рішення знову привело до загострення конфлікту, який був вирішений після поразки Меч'яра й очолюваного ним РЗДС на парламентських виборах 1998 року, а новим прем'єр-міністром став Мікулаш Дзурінда. Тепер Уряд був представлений десятьма партіями з різними ідеологічними позиціями та інтересами, а новосформований Парламент 18 березня 1999 року прийняв Закон «Про прямих вибори Президента Словацької Республіки», які відбулися того ж року і в ході яких новим Президентом став Рудольф Шустер, заручившись підтримкою 57% голосів виборців проти 43% у Меч'яра.

Ще напередодні виборів до Парламенту, а саме 1 червня 1998 року, тридцять депутатів від різних опозиційних сил звернулися до Конституційного Суду із скаргою на неконституційність деяких положень нового закону «Про вибори», який встановлював 1) заборону на участь у передвиборній кампанії приватних засобів масової інформації; 2) віднесення спорів, пов'язаних з партійними списками, до повноважень Верховного Суду, що є порушенням конституційно закріпленого повноваження Конституційного Суду вирішувати всі суперечки, які виникають у зв'язку з виборами [9, с. 125-126].

Але судді Конституційного Суду не стали квапитися з винесенням рішення, очевидно, побоюючись робити це напередодні виборів і тим самим посіяти непорозуміння у лавах виборців. 18 березня 1999 року Суд нарешті оголосив своє рішення [10, с. 522], визнавши неконституційним встановлене законом обмеження на використання приватних телерадіоканалів з метою політичної реклами в ході виборчої кампанії. У своєму рішенні він підкреслив, що дана поправка обмежує право громадськості на одержання інформації та право на свободу слова власників приватних телекомпаній і радіостанцій, що мають ліцензію на віщання, крім того, визнав неконституційною норму про накладення штрафу на друковані й електронні засоби масової інформації, що «порушують правила виборчої кампанії», та норму, яка заборонила політичним партіям самостійно представляти свої інтереси в ході судового засідання, на якому розглядається їхній позов до держави у зв'язку з відмовою у реєстрації. Відповідно до попередньої редакції закону, ЦВК була вправі відмовити в реєстрації партійного списку кандидатів, і її рішення партія могла опротестувати у Верховному Суді. Однак партія не мала право брати участь у судовому розгляді, а враховуючи те, що більшість суддів Верховного суду були прихильниками Меч'яра, це дозволяло сумніватися в об'єктивності всього процесу.

Конституційний Суд скасував також норму, яка надавала політичним партіям право за своїм розсудом підбирати кандидатури для заміщення парламентського мандата, який з тієї чи іншої причини став вакантним. Зміст питання полягав у тому, що якщо в рядах парламентської фракції тієї чи іншої партії є вакансія, то як вона повинна заміщатися – кандидатурою з партійного списку, згідно з встановленою у період виборчої кампанії черговості, чи ж партія може самостійно підібрати заміну? Мотивуючи своє рішення, Конституційний Суд підкреслив, що склад законодавчого органу повинен визначатися через волевиявлення громадян, а не партій, і тому повинні призначатися нові вибори.

У 1999 році Конституційний Суд виніс декілька суперечливих рішень [11, с. 1398] з приводу

амністії, оголошеної урядом В. Меч'яра, коли він здійснював прерогативу президентської влади, яка автоматично переходить до глави уряду у випадку тривалої вакансії посади Президента. Амністією були звільнені колишній міністр внутрішніх справ Густав Крайчі, начальник служби безпеки Іван Лекса та Ярослав Світоча – колишній заступник директора Словацької розвідувальної служби, які були прибічниками Меч'яра і обвинувачувалися у зловживанні службовим становищем.

Але після поразки на виборах Меч'яра і очолюваного ним РЗДС новий прем'єр-міністр Мікулаш Дзурінда у грудні 1998 року скасував дію амністії у відношенні до вищенаведених осіб.

У січні 1999 року члени РЗДС спробували заперечити дії Дзурінди, посилаючись при цьому на п. і ст. 102 Конституції СР, яка, наділяючи Президента правом амністувати засуджених, одночасно говорить про неможливість її відміни. Конституційний Суд погодився з аргументами представників РЗДС, оголосивши на початку липня про те, що скасування оголошеної Президентом амністії є неконституційним актом і порушує «дух європейського права», відповідно до якого амністія не може бути скасована.

Після того, як Конституційний Суд на початку своєї діяльності успішно вирішив декілька конфліктів між державними інститутами, він заслужив значну повагу громадян. Це, зокрема, підтверджується великим числом скарг і позовів громадян у Суд з метою скористатися спеціально передбаченою для цього процедурою.

Хоча більшість скарг та позовів, які надійшли до Конституційного Суду, формально не підпадали під компетенцію Суду (так, наприклад, з 1993 по 1998 рр. судом було розглянуто 255 конституційних скарг, з яких відхилено 241, а 4 задоволено), ті справи, які все ж були прийняті до розгляду і вирішені судом, значно підвищили рівень захищеності конституційних прав громадян.

Одним із таких рішень [12, с. 129-133] був висновок Конституційного Суду у жовтні 1994 року у відношенні порядку надання медичної допомоги, затвердженого Міністерством охорони здоров'я, яким обмежувався доступ до безкоштовної медичної допомоги, оскільки пацієнти самостійно повинні оплачувати ряд медикаментів та медичних послуг.

Розглянувши матеріали справи, Суд ухвалив, що цей акт суперечить останній частині ст. 40 Конституції, в якій зазначено, що на основі медичного страхування кожен має право на безкоштовне медичне обслуговування і що порядок реалізації права на безкоштовну медичну допомогу встановлюється законом, а, отже, це не може бути зроблено актом міністерства. Цим самим суд не допустив обмеження гарантованого основним законом права на безоплатне медичне обслуговування.

У тому ж році з метою недопущення необґрунтованих звинувачень роботодавців (а такі

справи саме почали надходити до суду) Конституційний Суд здійснив тлумачення ч. 3 ст. 35 Конституції [13, s. 34-35], в якій закріплене наступне: «Громадяни мають право на працю. Держава гарантує в розумних межах матеріальний добробут тих, хто не може користуватися цим правом не з власної вини. Умови щодо цього визначаються законом». Детальніше проаналізувавши вищевказане положення, Конституційний Суд уточнив її в такий спосіб: «...право на працю не може розумітися як право на одержання саме тієї роботи, з якої громадянин має спеціальну кваліфікацію». Таке тлумачення звільнило Конституційний Суд від розгляду десятків аналогічних справ.

Ряд інших рішень, які були прийняті Конституційним Судом, стосувалися охорони конституційно гарантованого права власності.

Так, у січні 1995 року сорок депутатів із опозиції звернулися до суду із проханням переглянути рішення парламентської більшості про відміну продажу 54 об'єктів державної власності, які здійснив уряд Моравчика у 1994 році.

Розглянувши матеріали справи, Конституційний Суд у своєму рішенні [14, s. 8] визнав рішення Парламенту неконституційним і зауважив, що ним Національна Рада порушує принцип розподілу влади, оскільки втручається до повноважень судової влади, яка єдина у державі наділена правом встановлювати факт порушення законності. Суд також зазначив, що рішення про відміну продажу і вилучення приватної власності без належної компенсації не оправдовується ніякими загальносуспільними інтересами, тому є неконституційним і підлягає скасуванню [15, с. 82-85].

Весною наступного року за поданням представників опозиції орган конституційної юрисдикції визнав недійсними прийняті Парламентом закони, один з яких закріплював за Урядом контрольний пакет акцій підприємств стратегічного значення, що підлягали приватизації, а другий стосувався переходу у власність держави земельних ділянок, належність яких тому чи іншому власнику не може бути встановлена протягом трьох місяців.

У своїх рішеннях [16, s. 11-17; s. 2374] Конституційний Суд зауважив, що такі закони є неконституційним, оскільки ставлять державу у привілейоване становище у порівнянні з іншими суб'єктами господарської діяльності, чим дискримінують їх право власності та порушують рівність прав власників [17, с. 82-85].

Ряд актуальних справ були розглянуті Конституційним Судом у 2002 році. Ці справи мали особливе значення, оскільки Конституційний Суд вперше застосував свої нові повноваження, розширені відповідно до прийнятої у лютому 2001 року поправки до ст. 125.2 Конституції, згідно з якою орган конституційного правосуддя наділявся правом призупиняти дію закону чи його частини, якщо їх застосування може обмежувати основні права та свободи людини, передбачені Кон-

ституцією, або якщо їх застосування тягне за собою важкі економічні наслідки.

Одне з таких рішень було прийняте Конституційним Судом 10 лютого [18, s. 98-104], коли своїм рішенням він призупинив дію ст. 102 та 103 Кримінального Кодексу, які передбачають покарання за наклеп на державних посадових осіб. Дане рішення було винесено за поданням 38 депутатів, які звернулися до Суду у грудні 2001 року із клопотанням, чи мав Президент Шустер право звернутися у суд загальної юрисдикції із позовом до журналістки газети «Нові Час» у зв'язку із сатиричною статтею на нього. У своєму рішенні Суд зауважив, що ці статті обмежують свободу слова, яка передбачена ст. 26 Конституції, і тому є неконституційними [19, с. 163-166].

А 24 січня було прийнято рішення [20, s. 113-124], в якому основна увага зверталася на порушення прав та свобод осіб заявами, опублікованими у засобах масової інформації, органами, які ведуть кримінальне провадження про винність особи, не доведеної в судовому порядку. Тому, зазначалося у рішенні, ніхто відповідно до ст. 50 Конституції не може бути визнаний винним у вчиненні злочину, доки його вина не доведена у судовому порядку.

Взагалі, якщо проаналізувати перші п'ять років діяльності Конституційного Суду СР, з 1993 по 1997 рр., то за нашими підрахунками ним прийнято 40 рішень про невідповідність правових актів Конституції та конституційним; здійснено тлумачення 8 статей (положень статей) конституційних законів, розглянуто 3 справи, що стосуються рішень, які заперечують або підтверджують дійсність мандата представника Національної Ради СР; розглянуто 10 справ стосовно неконституційності чи незаконності виборів до Національної Ради; прийнято 56 рішень стосовно неконституційності чи незаконності виборів до органів місцевого самоврядування; здійснено розгляд 671 позовів фізичних та юридичних осіб, з яких 22 позови були задоволені, а інші відхилені з процесуальних мотивів.

Таким чином, розглянувши практичну сторону діяльності органу конституційного правосуддя СР, можна сказати, що з моменту свого заснування Конституційний Суд став невід'ємним елементом механізму Словацької держави, який наділений спеціалізованими повноваженнями по здійсненню контролю за конституційністю нормативних актів, вирішенню конфліктів та протиріч між державними органами, посадовими особами, органами місцевого самоврядування, фізичними та юридичними особами. Завдяки цьому забезпечується конституційна законність у всіх сферах державного та суспільного життя, а його рішення сприяють гармонізації політичного життя країни, становленню парламентської демократії, незалежності гілок влади, формуванню правової свідомості та правової культури всіх суб'єктів правовідносин.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Малова Д. Конституционный Суд в Словакии: политический взгляд // Конституционное право: Восточноевропейское обозрение. – 2000. – № 1 (30). – С. 26-37.
2. Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky ÚS 39/93 z 2. 6. 1993 «K výkladu článku 116 ods. 4 Ústavy Slovenskej republiky» // Zbierka nálezov a uznesení Ústavného Súdu Slovenskej republiky. – 1995. – č. 5. – S. 29-32.
3. Nálež Ústavného súdu Slovenskej republiky ÚS 32/95 zo 7 novembra 1996 «Menovanie náčelníka generálneho štábu ako vyššieho štátneho funkcionára prezidentom republiky» // Zbierka zákonov Slovenskej republiky. – 1997. – čiastka 2. – č. 4. – S. 10.
4. Nálež Ústavného súdu Slovenskej republiky ÚS 42/95 z 2 mája 1996 «Oprávnenie prezidenta Slovenskej republiky na preskúmanie ústavnosti a zákonnosti petície požadujúcej vyhlásenie referenda» // Zbierka zákonov Slovenskej republiky. – 1996. – čiastka 57. – č. 153. – S. 1066.
5. Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky ÚS 51/96 z 26 septembra 1996 «O spomasti veci pri výklade ústavnej normy» // Zbierka nálezov a uznesení Ústavného Súdu Slovenskej republiky. – 1997. – č. 13. – č. S. 233-237.
6. Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky ÚS 46/98 z 1 júla 1998 «Zjavná neopodstatnenosť ústavnej sťažnosti vo veci referenda vyhláseného prezidentom SR. Prezident SR nie je orgánom štátnej správy» // Zbierka nálezov a uznesení Ústavného Súdu Slovenskej republiky. – 1999. – č. 40. – S. 475-478.
7. Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky ÚS 30/97 z 13 mája 1997 «Vznik sporu o výklad ústavných zákonov» // Zbierka nálezov a uznesení Ústavného Súdu Slovenskej republiky. – 1997. – č. 25. – S. 164.
8. Nálež Ústavného súdu Slovenskej republiky ÚS 60/97 z 22. januára 1999 «Referendum podľa rozhodnutia prezidenta SR vyhláseného v Zbierke zákonov pod číslom 76/1997 Z. z. K ústavnému právu občanov zúčastniť sa na referende, ktoré vyhlásil prezident SR v Zbierke zákonov, a práva a povinnosti ďalších štátnych orgánov» // Zbierka nálezov a uznesení Ústavného Súdu Slovenskej republiky. – 1999. – č. 19. – S. 318-336; Nálež Ústavného súdu Slovenskej republiky ÚS 76/97 zo 6 februára 1998 «Priama forma účasti konkrétneho občana na správe vecí verejných ako jeho základné subjektívne právo zúčastniť sa na vyhlásenom referende» // Zbierka nálezov a uznesení Ústavného Súdu Slovenskej republiky. – 1999. – č. 20. – S. 337-349.
9. Обзор конституционных новостей: Словакия // Конституционное право: Восточноевропейское обозрение. – 1998/1999. – № 4 (25) / № 1 (26). – С. 125-126.
10. Nálež Ústavného súdu Slovenskej republiky ÚS 15/1998 z 11 marca 1999 «K ústavnosti zákona o voľbách do Národnej rady Slovenskej republiky» // Zbierka zákonov Slovenskej republiky. – 1999. – č. 66. – S. 522.
11. Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky ÚS 30/1999 z 28 júna 1999 «K amnestii, právu prezidenta Slovenskej republiky udeliť amnestiu a možnosti zmeny amnestie vyhlásenej v Zbierke zákonov Slovenskej republiky» // Zbierka zákonov Slovenskej republiky. – 1999. – č. 182. – S. 1398.
12. Nálež Ústavného Súdu Slovenskej Republiky ÚS 5/94 z 19.10.1994 «Právo na bezplatnú zdravotnú starostlivosť a na zdravotnícke potreby a jeho zákonná úprava ako atribút právneho štátu» // Zbierka nálezov a uznesení Ústavného Súdu Slovenskej republiky. – 1995. – č. 19. – S. 129-133.
13. Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky ÚS 12/1993 z 8 júna 1993 «Právo na prácu a podnet fyzickej osoby na zrušenie rozsudkov všeobecných súdov v pravcovných sporoch» // Zbierka nálezov a uznesení Ústavného Súdu Slovenskej republiky. – 1995. – č. 8. – S. 34-35.
14. Nálež Ústavného súdu Slovenskej republiky ÚS 33 z 20 decembra 1995 «Ústavne zaručené právo na vlastníctvo neoprávňuje na pridelenie majetku od štátu» // Zbierka zákonov Slovenskej republiky. – 1996. – čiastka 1. – č. 4. – S. 8.
15. Обзор конституционных новостей: Словакия // Конституционное право: Восточноевропейское обозрение. – 1995. – № 3 (12). – С. 82-85.
16. Nálež Ústavného súdu Slovenskej republiky ÚS 128/95 z 21 februára 1996 «K ústavnému právu získať vec do svojho vlastníctva» // Zbierka nálezov a uznesení Ústavného Súdu Slovenskej republiky. – 1996. – č. 1. – S. 11-17; Nálež Ústavného súdu Slovenskej republiky ÚS 1/96 z 21 novembra 1996 «Pôsobnosť vlády Slovenskej republiky a ústavné oprávnenie na prevod majetku štátu na konkrétne osoby» // Zbierka zákonov Slovenskej republiky. – 1997. – čiastka 124. – č. 352. – S. 2374.
17. Обзор конституционных новостей: Словакия // Конституционное право: Восточноевропейское обозрение. – 1996. – № 3 (15) / № 4 (17). – С. 82-85.
18. Uznesení Ústavného súdu Slovenskej republiky ÚS 3/02 z 10 februara 2002 «Základné právo na informácie podľa čl. 26 Ústavy Slovenskej republiky» // Zbierka nálezov a uznesení Ústavného Súdu Slovenskej republiky. – 2002. – č. 9. – S. 98-104.
19. Обзор конституционных новостей: Словакия // Конституционное право: Восточноевропейское обозрение. – 2002. – № 2 (39). – С. 163-166.
20. Nálež Ústavného súdu Slovenskej republiky ÚS 83/01 z 24 januara 2002 «Prezumpcia nevinny a výroky orgánov cinných v trestnom konaní zverejnené masmediach» // Zbierka nálezov a uznesení Ústavného Súdu Slovenskej republiky. – 2002. – č. 9. – S. 113-124.